

Spis rzeczy

Przedmowa 1-2

Rozdział 1. Problemy i pożytki historii socjologii 3-17

- (1) Czy historia nauki jest potrzebna uczonym? 4
- (2) Aspekty historii socjologii 7
- (3) W jakim celu uprawia się historię socjologii? 10
- (4) Trzy zakresy historii socjologii 13

Rozdział 2. Od *polis* do społeczeństwa obywatelskiego 19-75

- (1) W poszukiwaniu źródeł teorii społeczeństwa 20
- (2) Platon 23
- (3) Arystoteles 27
- (4) Społeczny horyzont *polis* 33
- (5) Odkrycie społeczności powszechnej: stoicyzm 35
- (6) Społeczeństwo jako wspólnota wartości: chrześcijaństwo 39
- (7) Średniowieczny organicyzm i św. Tomasz z Akwinu 43
- (8) Nowe horyzonty myśli społecznej ery Odrodzenia 47

Społeczne ramy renesansowej myśli społecznej 49

Machiavelli 51

Bodin 53

Renesansowe utopie 54

Montaigne 56

Dygresja o reformacji 58

- (9) Prawo naturalne a społeczeństwa ludzkie (XVII wiek) 60

Nowożytna doktryna prawnonaturalna wobec tradycji 61

Zróznicowanie doktryny prawnonaturalnej 64

Koncepcje stanu naturalnego: Hobbes a Locke 66

Idea umowy społecznej 69

Niekonsekwencje myślenia prawnonaturalnego 69

- (10) Vico: narodziny historii kultury 71

Uwagi końcowe: socjologiczne pytania przed socjologią 74

**Rozdział 3. U progu nowoczesności:
filozofia społeczna Oświecenia 77-133**

- (1) Czym było Oświecenie? 78**
- (2) Oświecenie francuskie 85**
 - Voltaire i filozofia historii 86
 - Montesquieu: początki socjologii historycznej 88
 - Rousseau: natura a życie w społeczeństwie 91
 - Materialiści a teoria społeczeństwa 95
 - Turgot i Condorcet: teoria postępu 98
- (3) Oświecenie brytyjskie, czyli szkockie 102**
 - „Eksperymentalna” nauka o naturze ludzkiej 103
 - Rozum a uczucie: geneza społeczeństwa 105
 - Podstawy życia społecznego według Smitha 108
 - Działania jednostek a ład społeczny 111
 - Teoria rozwoju społecznego 113
 - Od barbarzyństwa do cywilizacji 115
 - Utylitaryzm Benthama 117
- (4) Oświecenie niemieckie 119**
 - Kant: antropologia filozoficzna i historiozofia 120
 - Herder: naród i pluralizm kulturowy 125
- (5) Oświecenie polskie 129**
- Uwagi końcowe 132

**Rozdział 4. Porewolucyjne ideologie
jako teorie społeczne 135-176**

- (1) Konserwatyzm 136**
 - Pojęcie konserwatyzmu 137
 - Antyracjonalizm myśli konserwatywnej 138
 - Krytyka oświeceniowych koncepcji natury ludzkiej 139
 - Antyatomizm konserwatywnej filozofii społecznej 140
 - Pluralistyczna koncepcja społeczeństwa 141
 - Problem więzi społecznej 142
 - Konserwatyzm a teoria socjologiczna 143
- (2) Liberalizm 144**
 - Liberalizm czy liberalizmy? 145
 - Liberalizm a Oświecenie 146
 - Indywidualizm myśli liberalnej 148
 - Samorzutny ład społeczny 149
 - Uniwersalizm liberalizmu 151
 - Liberalizm a teoria społeczeństwa 151
- (3) Utopijny socjalizm i komunizm 152**
 - Czym były socjalizm i komunizm? 153
 - Socjalizm utopijny wobec Oświecenia i rewolucji 155
 - Krytyka społeczeństwa burżuazyjnego 157
 - Ideał społeczny 158
 - Myśl socjalistyczna a nauka społeczna 159

(4) Teoria społeczna Saint-Simona 161

Kryzys i drogi wyjścia z kryzysu 162

Idea nauki społecznej 163

Społeczeństwo industrialne 164

Industrializm a militarizm 166

Oryginalność Saint-Simona 167

Wpływ Saint-Simona 168

(5) Nacjonalizm 169

Co to jest nacjonalizm? 170

Źródła nacjonalistycznej ideologii 173

Nacjonalizm a nauka społeczna 174

Uwagi końcowe 175**Rozdział 5. Historiografia
jako badanie „stanu społecznego” 177–193****(1) Francuscy historycy okresu restauracji 179**

Idea cywilizacji 181

Historia jako walka klas 183

Prawidłowość procesu historycznego 184

(2) „Historia kultury” Lelewela 184**(3) Socjologia historyczna de Tocqueville'a 185**

Metoda de Tocqueville'a 186

Demokracja i arystokracja jako typy społeczeństw 187

Społeczeństwo demokratyczne a centralizacja 189

(4) „Socjologia” historyków konserwatywnych 191**Uwagi końcowe 193****Rozdział 6. Filozofia jako teoria społeczeństwa:
Hegel 195–209****(1) Filozofia jako teoria społeczna 196****(2) Hegel wśród prądów ideowych epoki 198****(3) Społeczeństwo obywatelskie i państwo 200****(4) Filozofia historii 206****Uwagi końcowe 208****Rozdział 7. Materializm historyczny Marksa i Engelsa 211–242****(1) Marksizm historyczny i marksizm współczesny 212****(2) Od antropologii do teorii społeczeństwa 214****(3) Teoria formacji społeczno-ekonomicznych 219****(4) Klasy społeczne i struktura klasowa 223****(5) Socjologiczna teoria państwa 227****(6) Świadomość społeczna 230****(7) Rozwój społeczny 232**

(8) Metoda Marksowska 237

Uwagi końcowe 242

Rozdział 8. Wczesny pozytywizm i początki socjologii 243-278

(1) Pojęcie pozytywizmu 244

Antykrytycyzm 246

Krytyka metafizyki i fenomenalizm 247

Naturalizm: przyrodznawstwo jako nauka wzorcowa 248

Fakty społeczne jako rzecz 248

Badanie faktów bez ich wartościowania 249

Nauka jako podstawa inżynierii społecznej 250

(2) Socjologia Comte'a 251

Kryzys społeczny a nauka 252

Socjologia w systemie Comte'a 253

Przedmiot i zadania socjologii 256

Statyka społeczna 259

Dynamika społeczna 261

(3) Logika nauk społecznych Milla 263

Poszukiwanie ekonomii społecznej 263

Mill a Comte 265

Millowski program socjologii 268

(4) Fizyka społeczna Quételeta 271

(5) Pozytywizm a dalszy rozwój socjologii 276

Rozdział 9. Socjologia ewolucjonistyczna 279-318

(1) Pojęcie ewolucjonizmu w naukach społecznych 280

(2) Teoretyczne założenia ewolucjonizmu 283

(3) Ewolucjonistyczna metoda porównawcza 287

(4) System socjologiczny Spencera 290

Historyczne losy spenceryzmu 290

Idea ewolucji ponadorganicznej 291

Instytucje społeczne 293

Spółczesność jako organizm 294

Jednostki a społeczeństwo 296

Kierunek ewolucji społecznej 297

Od militarizmu do industrializmu 298

Czynniki ewolucji społecznej 302

(5) Ewolucjonistyczna antropologia społeczna 304

„Nauka o kulturze” Tylora 305

Socjologiczna antropologia Morgana 307

(6) Przyczyny dezintegracji ewolucjonizmu w socjologii 310

Człowiek jako czynnik ewolucji 312

Przyroda jako czynnik ewolucji 313

Spółczesność i kultura jako czynniki ewolucji 314

Konflikt i wojna jako czynniki ewolucji 315

Uwagi końcowe 316

Rozdział 10. Psychologizm i psychosocjologia 319–358

- (1) Pojęcie psychologizmu 320
- (2) Psychologia ludów 324
- (3) Psychologia tłumów i publiczności 325
- (4) Teoria naśladownictwa Tarde'a 329
- (5) Instynktywizm McDougalla 332
- (6) Psychoanaliza Freuda a socjologia 334
 - Socjologiczne implikacje freudyizmu 335
 - Teoria osobowości Freuda 337
 - Teoria kultury Freuda 340
- (7) Psychologistyczna socjologia Pareta 343
 - Ideał nauki a rzeczywistość społeczna 344
 - Życie społeczne jako domena działań pozalogicznych 347
 - System społeczny i historia 352

Uwagi końcowe 355

Rozdział 11. Socjologizm: socjologia jako podstawowa nauka społeczna 359–408

- (1) Pojęcie socjologizmu 360
 - Socjologistyczny naturalizm 361
 - Swoistość rzeczywistości społecznej 362
 - Autonomia i samowystarczalność socjologii 363
 - Socjologia jako podstawowa nauka społeczna 363
 - Przewyższenie ewolucjonizmu 364
- (2) Socjologia Gumplowicza 365
 - Monizm a swoistość zjawisk społecznych 366
 - Socjologia jako nauka o grupach społecznych 367
 - Gumplowiczowska koncepcja rasy 368
 - Socjologia konfliktu i „walki ras” 370
- (3) Socjologia Durkheima 372
 - Durkheim a dziedzictwo myśli społecznej 373
 - Fakty społeczne jako „rzeczy” 374
 - Filozofia człowieka rozdwojonego 377
 - Spółczesność jako rzeczywistość *sui generis* 379
 - Sens tezy realizmu socjologicznego 380
 - Solidarność społeczna i jej przemiany 382
 - Problem podłoża zjawisk społecznych: morfologia i fizjologia społeczna 386
 - Instytucjonalizacja zachowania się ludzkiego i niebezpieczeństwa jej braku 388
 - Organicyzm i „funkcjonalizm” w socjologii Durkheima 393
 - Socjologia jako społeczna wszech nauka 394
- (4) Szkoła durkheimowska 395
 - „L'année sociologique” 396
 - Kontynuatorka działalności Halbwachsa 399
 - Zmodyfikowany durkheimizm Maussa 402
 - Oddziaływanie durkheimizmu 405

Uwagi końcowe 406

Rozdział 12. Historyzm i formalizm: przesłanki antypozytywistycznego zwrotu w socjologii 409-433

- (1) Pojęcie historyzmu 411
 - „Uhistorycznienie życia” 413
 - Życie historyczne jako całość 413
 - Podejście indywidualizujące 413
 - Humanistyka jako samowiedza 414
 - Swoistość poznania historycznego 414
 - Relatywizm historyczny 415
- (2) Filozofia rozumu historycznego Diltheya 417
 - „Pozytywizm” i antypozytywizm Diltheya 417
 - Przedmiot *Geisteswissenschaften* a socjologia 418
 - Perspektywa psychologii historycznej 419
 - Obiektywizacje życia 421
 - Idea rozumienia 423
- (3) Od historii do nauki o kulturze: Rickert 426
 - Odkrycie Rickerta 427
 - Kultura i wartości 429
 - Kultura i formy 430
- (4) Od nauk o kulturze do socjologii 432

Rozdział 13. Niemieckie projekty socjologii humanistycznej 435-493

- (1) Pojęcie socjologii humanistycznej 436
 - Antynaturalizm 437
 - Interakcjonizm 437
 - Podmiotowy charakter interakcji społecznych 438
 - Postulat „rozumienia” 438
 - Wiedza społeczna jako samowiedza 438
- (2) „Eklektyczna synteza” Tönniesa 439
 - Źródła socjologii Tönniesa 439
 - Koncepcja socjologii 440
 - Dwa typy więzi społecznej 443
 - Status koncepcji wspólnoty i stowarzyszenia 444
- (3) „Socjologiczny impresjonizm” Simmla 447
 - Brak systemu jako światopogląd 447
 - Idea socjologii 449
 - Pojęcie formy społecznej 450
 - Socjologia formalna a psychologizm 452
 - Interakcjonizm Simmla 453
 - „Socjologizm” Simmla 455
 - Wpływ Simmla 456
- (4) Socjologia rozumiejąca Maxa Webera 458
 - Źródła nauki społecznej Maxa Webera 459
 - Chaos świata i porządek wiedzy 462
 - Typy idealne 465
 - Rozumienie działań ludzkich 466
 - „Socjologia formalna” Maxa Webera 471

Socjologia historyczna	473
Klasa, stan i partia	478
Wpływ Maxa Webera na socjologię	480

(5) Socjologia fenomenologiczna 481

Atrakcyjność fenomenologii dla socjologów	482
Dwie socjologie fenomenologiczne	483
Schütz jako twórca drugiej socjologii fenomenologicznej	486
Za socjologią fenomenologiczną i przeciw niej	491

Uwagi końcowe 492

Rozdział 14. Materializm historyczny po Marksie a socjologia 495–541

(1) Przyczyny izolacji marksizmu i socjologii 496

(2) Tak zwany marksizm II Międzynarodówki 498

Marksizm jako „rodzaj pozytywizmu”	499
Sfera faktów i sfera wartości	500

(3) Pozytywny przykład socjologii marksistowskiej: Krzywicki 502

(4) Marksizm rewolucyjny pierwszej ćwierci XX wieku 505

Lenin a socjologia	507
Lukácsowska krytyka socjologii	510
Gramsciego krytyka socjologii	515

(5) O tak zwanym zachodnim marksizmie 519

Teoria krytyczna szkoły frankfurckiej	522
Pojęcie krytyki	524
Przedmiot krytyki	527
Odkrycie psychoanalizy	530
Strukturalne przemiany systemu kapitalistycznego	533

(6) Socjologia Mannheima 536

Biografia intelektualna	537
Główne tematy socjologii Mannheima	538

Uwagi końcowe 540

Rozdział 15. Pragmatyzm społeczny 543–592

(1) Pragmatyzm a myśl społeczna 545

(2) Psychologia Jamesa 548

(3) Dewey jako twórca pragmatyzmu społecznego 550

(4) Filozofia społeczna Cooleya 555

Idea organiczności	556
Jednostka i społeczeństwo	557
Rozwój osobowości	558
Grupy pierwotne i rozwój form społeczeństwa	559
Organizacja społeczna	561
Metoda	563

(5) Socjologia Thomasa 564

Odkrycie psychologii społecznej	565
---------------------------------	-----

- Dzieło o polskiej imigracji 567
- Postawy i wartości 569
- Rozwój osobowości społecznej 571
- Organizacja społeczna 573
- Analiza sytuacyjna 576
- (6) Psychologia społeczna Meada 577
 - Idea behawioryzmu społecznego 578
 - Gesty a symbole znaczące 580
 - Koncepcja jaźni (*self*) 582
 - Spółczesność 585
- (7) Wspólne cechy pragmatyzmu społecznego 588

Rozdział 16. Amerykańska socjologia opisowa 593–626

- (1) Horyzonty socjologii opisowej 594
 - Socjologia bez teorii? 595
 - Przedmiot: co to jest społeczność lokalna? 596
 - Metoda 599
 - Główne orientacje teoretyczne 601
- (2) Szkoła chicagowska: badania miasta i urbanizmu 604
 - Czym była szkoła chicagowska? 604
 - Miasto jako laboratorium 605
 - Teoria i badania empiryczne szkoły chicagowskiej 607
- (3) Koncepcje teoretyczne Parka 610
 - Zbiorowość terytorialna a społeczeństwo 610
 - Procesy interakcji 612
 - Psychologia społeczna: jednostka a osoba 613
 - Psychologia społeczna: zachowanie się zbiorowe 615
 - Koncepcje teoretyczne Parka a badania empiryczne 615
- (4) Świat społeczny małego miasta: *Middletown* Lyndów 617
 - Middletown* (1929) 618
 - Middletown* na przełomie 619
 - Powołanie nauki społecznej 620
- (5) Yankee City i funkcjonalizm Warnera 622
 - Źródła funkcjonalizmu Warnera 623
 - Strategia badawcza 623
 - Warnerowska koncepcja struktury klasowej 624
- (6) Socjografia a rozwój myśli socjologicznej 625

Rozdział 17. Horyzonty antropologii społecznej 627–691

- (1) Antropologia a socjologia 629
- (2) Dyfuzjonizm 631
 - Warianty dyfuzjonizmu 632
 - Podstawowe założenia dyfuzjonizmu 634
- (3) Historyzm: Boas i jego szkoła 636
 - Rodowód intelektualny Boasa 638

(3)	Spór z dziedzictwem ewolucjonizmu	638
	W poszukiwaniu nowej teorii kultury	641
	Problemy „szkoły” Boasa: Kroeber a Sapir	646
(4)	Funkcjonalizm	651
	Miejsce funkcjonalizmu wśród kierunków myśli antropologicznej	652
	Teoretyczna swoistość funkcjonalizmu	655
	Funkcjonalizm jako „socjologizm”: Radcliffe-Brown	657
	Funkcjonalizm jako „psychologizm”: Malinowski	660
	Poza funkcjonalistyczną ortodoksją: Evans-Pritchard	664
(5)	Psychokulturalizm	667
	Początki amerykańskiego psychokulturalizmu	668
	Recepcja psychoanalizy: Kardiner	670
	Krytyka psychokulturalizmu	674
	Psychokulturalizm a problem zróżnicowania społecznego	676
(6)	Neowolucjonizm	678
	Neowolucjonistyczna teoria kultury White'a	679
	Ekologia kulturowa a neowolucjonizm: Steward	681
(7)	Strukturalizm	683
	Strategia Lévi-Straussa	685
	Zasadnicze idee strukturalizmu Lévi-Straussa	688
	Uwagi końcowe	690
	Rozdział 18. Teorie cywilizacji	693–750
(1)	Pojęcie cywilizacji	695
(2)	Morfologia kultury Spenglera	696
	Charakter dzieła Spenglera	697
	Orientacja teoretyczna	698
	Wielość i różność kultur ludzkich	700
	Kultury jako „organizmy”	700
	Kultura a cywilizacja	702
	Wpływ Spenglera	703
(3)	Alfred Weber: kultura <i>versus</i> cywilizacja	704
(4)	Toynbee: studium historii cywilizacji	707
	Toynbee a Spengler	708
	Koncepcja cywilizacji	709
	Prawidłowości rozwoju cywilizacji	711
(5)	Integralistyczna socjologia Sorokina	714
	Koncepcja socjologii integralistycznej	716
	Natura rzeczywistości społeczno-kulturowej	719
	Podstawy socjologii Sorokina	721
	Supersystemy społeczno-kulturowe i ich dynamika	725
(6)	Historia a nauki społeczne: szkoła „Annales”	729
	Teoria społeczna szkoły „Annales”	731
	Koncepcja cywilizacji	734
	Problem historii mentalności	736
(7)	„Figuracyjna” socjologia Eliasa	738
	Wielki outsider socjologii XX wieku	739

Proces cywilizacji 741
Założenia teoretyczne 744

Uwagi końcowe 749

Rozdział 19. Polska odmiana socjologii humanistycznej: Znaniecki 751-781

- (1) Świat doświadczenia jako świat wartości 754
- (2) Pojęcie systemu (układu) ograniczonego 758
- (3) Socjologiczne aspiracje Znanieckiego 759
- (4) Systemy przyrodnicze a systemy kulturowe: koncepcja współczynnika humanistycznego 761
- (5) Socjologia wśród nauk o kulturze 763
- (6) Socjologia jako nauka o systemach wartości i czynności społecznych 766
- (7) Socjologia jako nauka nomotetyczna 772
- (8) Źródła materiału socjologicznego 775
- (9) Socjologia a praktyka społeczna 778

Uwagi końcowe 779

Rozdział 20. Neopozytywizm w socjologii 783-804

- (1) Socjologiczny neopozytywizm a tradycja pozytywistyczna 787
- (2) „Empiryczna socjologia” Neuratha 790
- (3) Początki neopozytywizmu w USA: Lundberg 795
- (4) Dalsze losy neopozytywizmu w socjologii 801

Uwagi końcowe 804

Rozdział 21. Funkcjonalizm i jego krytycy 805-855

- (1) Funkcjonalizm jako orientacja swoista 806
 - Holizm 808
 - Socjologizm metody funkcjonalnej 809
 - Wyjaśnianie funkcjonalistyczne 810
 - Wymogi funkcjonalne 810
 - Lad społeczny głównym przedmiotem zainteresowania 811
 - Ahistoryzm 812
- (2) Teorie socjologiczne Parsonsa 813
 - Znaczenie teorii Parsonsa 814
 - Działanie społeczne 817
 - System działania społecznego 819
 - Ewolucja społeczna 823
- (3) Spór o funkcjonalizm w socjologii 824
 - Funkcjonalizm jako zła teoria 825
 - Funkcjonalizm jako teoria jednostronna 826
 - Funkcjonalizm jako teoria konserwatywna 827

- (4) Teoria konfliktu 828
 Umiarkowane wersje „teorii konfliktu” 830
 Radykalna wersja teorii konfliktu 832
 Socjologia konfliktu Collinsa 835
- (5) Teoria wymiany 838
- (6) Socjologia życia codziennego 842
- (7) Goffman: nowa socjologia? 844
- (8) Neofunkcjonalizm 850
- Uwagi końcowe 854

Rozdział 22. Współczesna myśl socjologiczna 857-944

- (1) Wokół dyskusji o kryzysie socjologii 861
 Manifest Gouldnera 862
 Struktura rewolucji naukowych 865
 Powrót filozofii 868
 Destrukcja obiektywizmu 872
 Etnometodologia 874
 Nowy idealizm? 876
- (2) Giddens: *agency and structure* 880
 Wobec socjologicznej tradycji 883
 „Podwójna hermeneutyka” nauk społecznych 885
 Teoria strukturacji 886
 Problem nowoczesności 887
- (3) Bourdieu: konstruktywizm strukturalistyczny 889
 Dorobek naukowy Bourdieu 890
 Zasadnicza orientacja teoretyczna 891
 Habitus 894
 Klasy społeczne 895
 Pole 899
 Socjologia socjologii 900
- (4) Foucault: dyskurs i władza 902
 Foucault a socjologia 902
 Archeologia wiedzy 905
 Teoria władzy 907
 „Negatywna struktura społeczeństwa” 909
- (5) Socjologia a postmodernizm 910
 Co to jest postmodernizm? 911
 Postmodernizm jako wyzwanie dla socjologii 915
 Społeczeństwo ponowoczesne 916
 Ponowoczesna socjologia? 918
- (6) Habermas: teoria działania komunikacyjnego 921
 Habermas wobec dziedzictwa Marksa i marksizmu 923
 Filozofia nauki Habermasa 925
 Praca a interakcja 926
 Działania komunikacyjne 929
 Świat przeżywany a system społeczny 931
 Reafirmacja nowoczesności 934

XVI Spis rzeczy

(7) Luhmann: teoria systemów autopojetycznych 935

Teoria systemu społecznego 937

Funkcjonalne podsystemy społeczeństwa nowoczesnego 939

Teoria poznania 941

Uwagi końcowe 942

Zakończenie 945–948

Bibliografia 949–1019

Indeks osób 1020–1049

Indeks rzeczowy 1050–1063

Contents 1064–1075